

Актуальні питання розвитку Збройних Сил України

УДК 355.212 : 342.742

С.В. Горбенко¹, В.В. Хома², Г.В. Шпанчук², І.І. Смірнов²

¹Харківський обласний військовий комісаріат, Харків

²Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ – ОДИН З ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Проаналізовано стан системи соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя відповідно до вимог кадрової політики в Збройних Силах України.

Ключові слова: соціальна і професійна адаптація військовослужбовців до цивільного життя, соціальний захист військовослужбовців, військова частина, кадрова політика.

Вступ

Одним з пріоритетних напрямків діяльності Кабінету Міністрів України [13], є удосконалення програм соціальної і професійної адаптації та збільшення кількості професій, за якими проводиться перепідготовка військовослужбовців, що звільняються із військової служби.

Тема адаптації військовослужбовців до цивільного життя відповідно до вимог кадрової політики в Збройних Силах України [15] належить до найменш вивчених у вітчизняній воєнній науці.

Сучасний етап розвитку України характеризується її прагненням до інтеграції у світовий безпековий простір. Україна прагне створити Збройні Сили, які відповідатимуть сучасним вимогам, будуть здатними забезпечувати реалізацію національних інтересів у військовій сфері, мати високий авторитет у суспільстві, а служба в них буде престижною.

Глибоке реформування оборонної сфери відповідно європейським стандартам віднесене до важливих пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики. Одним із таких пріоритетів є соціальний захист військовослужбовців. На шляху створення професійних Збройних Сил, значну роль відіграє гарантована підтримка з боку держави військовослужбовців, які перебувають на завершальному етапі проходження військової служби. Питання створення сприятливих умов соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя (надалі – СПАВДЦЖ) набуває значно більшої ваги. Створення сприятливих умов СПАВДЦЖ підвищує привабливість і престижність військової служби та розвиває стійку мотивацію до неї, а також підвищує соціальну захищеність військовослужбовців.

Службова діяльність і побут військовослужбовців детально регламентовані, часто пов'язані з підвищеним ризиком для здоров'я і життя. На військовослужбовців покладається підвищена юридична відповідальність. Згідно із статтею 17 Конституції України [3] держава забезпечує соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. З цією метою законодавством встановлено систему пільг – особливих прав, переваг та привілеїв. Однією такою пільгою для військовослужбовців є забезпечення соціальної і професійної адаптації до цивільного життя.

Адаптація (від лат. *adapto* – пристосовую) – процес активного пристосування особливості чи соціальної групи до змін у соціальному середовищі [19].

Соціальна і професійна адаптація військовослужбовців до цивільного життя – це цілісний процес пристосування військовослужбовців до певних умов цивільного життя, існуючих ринкових відносин, попиту на ринку праці, який передбачає створення відповідних умов, спрямованих на забезпечення зайнятості вказаної категорії громадян.

Сутнісною характеристикою СПАВДЦЖ є готовність військовослужбовців до цивільного життя, результатом якої стає працевлаштування після звільнення з військової служби.

Умови соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя – умови, які сформувалися у державі та її Збройних Силах, від яких певним чином залежить можливість військовослужбовців реалізувати свої права на соціальну і професійну адаптацію до цивільного життя.

В складній економічній обстановці, що склалася в Україні, роботодавці висувають до персоналу набагато вищі вимоги щодо професійної підготовки

та самої особистості працівника. Це безумовно ускладнює умови СПАВДЦЖ.

У державі і суспільстві склалося єдине розуміння того, що військовослужбовці, які звільняються зі Збройних Сил, вимагають особливої уваги і допомоги при переході до цивільного життя.

Нові умови поставили на порядок денний завдання реформування та скорочення ЗС України. Більшість військовослужбовців мають вищу освіту, великий досвід управлінської діяльності, виховної роботи з особовим складом, знання в багатьох сферах повсякденної діяльності Збройних Сил. Неабияку роль при цьому відіграє знання сучасної техніки та технологій. Однак слід зазначити, що в умовах високого рівня безробіття знання та досвід колишніх військовослужбовців та військовослужбовців, які плануються до звільнення, найчастіше залишаються не потрібними.

Держава робить все можливе, щоб момент переходу до цивільного життя, який рано чи пізно настає у кожного військовослужбовця, не викликав невпевненості. Створення державними органами необхідних умов СПАВДЦЖ направлено на вирішення двох основних проблем, з якими військовослужбовці нашоюхуються в складних умовах ринкової економіки: перенавчання та працевлаштування.

Одним з основних пріоритетів реформування та підготовки Збройних Сил України до виконання покладених на них завдань є підвищення рівня державних соціальних гарантій і забезпечення соціального захисту осіб, які звільняються з військової служби у зв'язку з реформуванням [2].

Для реалізації права військовослужбовців на адаптацію до цивільного життя та створення сприятливих умов для їх адаптації на даний час створена відповідна законодавча і нормативно-правова база.

Мета статті. В статті проводиться аналіз стану системи соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя відповідно до вимог кадрової політики в Збройних Силах України.

Основна частина

Відповідно до Положення про МО України [11] основними його завданнями є участь у формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на розв'язання соціальних проблем військовослужбовців.

МО України забезпечує координацію виконання програм, спрямованих на соціальну і професійну адаптацію військовослужбовців, які звільняються із Збройних Сил у зв'язку із скороченням штатів або здійсненням організаційних заходів та забезпечує звільнення в запас військовослужбовців.

МО України під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також з відповідними органами іноземних держав.

МО України визначає з питань, що належать до його компетенції, нормативно-правові акти, які є

обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і громадянства. У МО України діє науково-методичний центр кадрової політики, що безпосередньо підпорядковується директору Департаменту кадрової політики МО України та має статус науково-дослідної установи центрального підпорядкування, призначений для науково-методичного забезпечення проведення кадрової політики в ЗС України [4].

Одним із основних завдань Центру є наукове обґрунтування концептуальних засад формування кадрової політики в ЗС України та дослідження в цій області.

Кадрова політика в ЗС України є не відстороненою від кадрової політики в державі та напрямок її розвитку є співвекторним з державним.

Державна кадрова політика є системою організаційних, правових та інших заходів уповноважених державою суб'єктів щодо формування кадрового забезпечення, тобто укомплектування підготовленими фахівцями органів, які забезпечують виконання функцій держави. Це у повній мірі стосується й кадрової політики в ЗС України, які також є організацією, що здійснює виконання функцій держави.

З метою визначення стратегічних напрямів перспектив розвитку кадрової політики в ЗС України та підвищення ефективності кадрової роботи у військах (силах) наказом Міністра оборони України затверджена Концепція кадрової політики в ЗС України [15]. Метою Концепції є викладення систематизованих найбільш суттєвих завдань щодо реалізації основних напрямів кадрової політики в Збройних Силах, спрямованих на досягнення якісно нового рівня кадрового забезпечення військ (сил) в умовах повного їх переходу на комплектування військовослужбовцями за контрактом.

Кадрова політика в Збройних Силах – сукупність принципів, напрямів, форм та методів діяльності органів військового управління, спрямованих на створення цілісної системи формування, підготовки, ефективного використання персоналу, забезпечення потреб кожної особистості, розвитку у неї стійкої мотивації до військової служби та можливості реалізації свого потенціалу під час її проходження.

Кадрова політика в Збройних Силах ґрунтується на положеннях Конституції України, вимогах законів України та інших нормативно-правових актів з питань оборони держави, а також на положеннях Концепції реформування та розвитку ЗС України на період до 2017 року.

Відповідно до прийнятої концепції одним із основних принципів кадрової політики в Збройних Силах є оптимальне поєднання інтересів Збройних Сил та конкретної особи шляхом дотримання її соціальних гарантій.

Адаптація військовослужбовців до цивільного життя є основним напрямом розвитку кадрової політики наряду з такими як:

- система кадрового менеджменту;
- залучення на військову службу;
- підготовка кадрів;
- гуманітарне та соціальне забезпечення персоналу.

Очікуваним результатом реалізації розвитку кадрової політики в Збройних Силах є удосконалення системи соціальної і професійної адаптації військовослужбовців.

Основними напрямками вдосконалення системи соціальної адаптації військовослужбовців, що передбачені кадровою політикою в ЗС України є:

- удосконалення нормативно-правової бази з питань соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню;

- розширення спектру цивільних спеціальностей, які пропонуються військовослужбовцям для безоплатної перепідготовки;

- упорядкування порядку направлення на професійну перепідготовку військовослужбовців, що підлягають звільненню з військової служби;

- запровадження нових, більш продуктивних методів збору, узагальнення та застосування інформації про військовослужбовців, що мають бажання пройти перепідготовку на цивільні спеціальності;

- вдосконалення системи інформування військовослужбовців, що підлягають звільненню з військової служби;

- створення нових регіональних центрів адаптації військовослужбовців;

- коригування проектів і програм адаптації звільнених військовослужбовців з метою підвищення їх ефективності та узгодженості між собою;

- удосконалення координації діяльності структурних підрозділів МО України, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, фондів, установ, громадських організацій, інших структур, зокрема міжнародних, які вирішують питання соціальної і професійної адаптації військовослужбовців.

Для вирішення завдань, пов'язаних з адаптацією військовослужбовців до цивільного життя у складі МО України створений орган державного управління – Департамент кадрової політики.

Кадрова політика в ЗС України ставить перед особовим складом Збройних Сил вимоги, які відповідають вимогам цивілізованого суспільства та вимогам часу, та впливають із її основних принципів:

- оптимальне поєднання інтересів Збройних Сил та конкретної особи;

- індивідуальний підхід у кадровій роботі;

- дотримання соціальних гарантій.

У процесі планового здійснення професіоналізації ЗС України і переходу до повного комплектування військ (сил) військовослужбовцями за кон-

трактом, питання адаптації військовослужбовців до цивільного життя під час військової служби отримує більш високу значимість і вагу, займає важливе стійке місце у кадровій політиці в Збройних Силах на всіх рівнях. Реалізація заходів з адаптації військовослужбовців до цивільного життя підвищує їх соціальну захищеність, привабливість та престижність військової служби, значно збільшує кількість бажаючих вступати на військову службу.

Проведений аналіз сучасних умов соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя у світлі прийнятих нормативних документів показав, що відповідно до статті 3 Конституції України [3] найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – є головним обов'язком держави. У ЗС України повсякденна діяльність щодо створення умов соціальної і професійної адаптації військовослужбовців здійснюється відповідно до статті 17, 46 Конституції України, за якими держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах.

Стаття 19 Статуту внутрішньої служби ЗС України [20] визначає, що держава гарантує військовослужбовцям соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів. Забезпечення зайнятості осіб, звільнених з військової служби без права на пенсію, проводиться відповідно до законодавства України про зайнятість населення [6].

Згідно із Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” [9] право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги мають особи, звільнені з військової служби у Збройних Силах, у зв'язку із скороченням штатів без права на пенсію та визнані в установленому порядку безробітними.

Військовослужбовці Збройних Сил, що підлягають звільненню з військової служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил, відповідно до статті 1 Закону України “Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням ЗС України, та членів їхніх сімей” [10] мають право на безоплатну соціальну і професійну адаптацію, в тому числі консультації та перепідготовку з обраних ними цивільних спеціальностей, за рахунок коштів державного бюджету незалежно від права на пенсію.

Згідно із Законом України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” [8] військовослужбовцям, що підлягають звільненню у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів та за станом здоров'я, за відповідних умов дозволяється незалежно від права на пенсію проходити професійну перепідготовку протягом останнього року перед звільненням з військової служби за рахунок коштів державного бюджету.

Військовослужбовцям, які мають вислугу військової служби не менше 10 років та позитивні службові характеристики, дозволяється протягом останнього року перед звільненням з військової служби проходити професійну перепідготовку (тривалістю не менше 500 годин), без стягнення з них плати за навчання та із збереженням забезпечення усіма видами забезпечення в порядку та на умовах, які визначаються МО України, у центрах перепідготовки та працевлаштування всіх форм власності за рахунок службового часу.

Відповідно до статті 3 Закону України “Про статус ветеранів військової служби, гарантії їх соціального захисту” [7] для ветеранів військової служби (мають 25 років календарних або 30 років пільгових, з них не менше 20 календарних) держава гарантує можливості в економічній, соціальній, політичній сферах щодо задоволення різноманітних життєвих потреб, а також подає різні види допомоги шляхом реалізації права на працю відповідно до рівня професійної підготовки та цільових програм соціальної адаптації.

Права військовослужбовців, що підлягають адаптації до цивільного життя, на соціальну і професійну адаптацію можуть ефективно реалізуватися шляхом виконання Державної програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби [12], яка є механізмом реалізації положень законів України щодо адаптації військовослужбовців до цивільного життя.

Метою Програми є забезпечення професійного навчання (професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації), надання інформаційних, консультаційних, профорієнтаційних послуг військовослужбовцям, що підлягають адаптації до цивільного життя.

Основними завданнями Програми є:

координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, у тому числі міжнародних, які беруть участь у вирішенні питання соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню;

соціальна і професійна адаптація осіб, які звільняються з військової служби у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів та за станом здоров'я згідно із Законами України “Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням ЗС України, та членів їхніх сімей” [10] і “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” [8];

професійна перепідготовка (тривалістю не менш як 500 годин) військовослужбовців, які мають вислугу військової служби не менш як 10 років та позитивні службові характеристики, протягом останнього року перед звільненням з військової служби за рахунок службового часу;

інформування військовослужбовців, що підлягають звільненню про заходи, які здійснюються на державному рівні для їх соціальної і професійної адаптації, а також про стан ринку праці та перспективи його розвитку, спеціальності та професії, що користуються попитом на ринку праці;

участь у міжнародних проектах і програмах, у рамках яких проводиться

перепідготовка військовослужбовців, що підлягають звільненню.

Програмою визначені заходи із соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню:

професійне навчання (професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації) військовослужбовців Збройних Сил, що підлягають звільненню у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я з правом на пенсію;

розроблення порядку направлення військовослужбовців протягом останнього року перед звільненням з військової служби для професійного навчання за цивільними спеціальностями, які користуються попитом на ринку праці;

удосконалення системи інформування військовослужбовців, що підлягають звільненню з військової служби, з питань можливого працевлаштування після звільнення;

професійне навчання протягом останнього року перед звільненням з військової служби за цивільними спеціальностями з урахуванням специфіки та потреб ринку праці;

реалізація права на соціальну і професійну адаптацію (у тому числі професійне навчання за цивільними спеціальностями);

підготовка пропозицій щодо внесення змін до законодавства з питань соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню;

підготовка та подання МО України узагальненої інформації про кількість військовослужбовців, що підлягають у наступному році звільненню з військової служби за станом здоров'я з правом на пенсію і мають відповідно до законодавства право на безоплатну соціальну і професійну адаптацію, у тому числі на працевлаштування та професійне навчання за обраними ними цивільними спеціальностями, за рахунок коштів державного бюджету;

участь у міжнародних проектах і програмах, у рамках яких проводиться

перепідготовка військовослужбовців, що підлягають звільненню;

утворення та забезпечення діяльності республіканської в Автономній Республіці Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських наглядових рад із соціальної і професійної адаптації військовослужбовців;

розроблення та затвердження річних планів роботи республіканської, обласних, міських наглядо-

вих рад із соціальної і професійної адаптації військовослужбовців;

подання МО України інформації про виконання річних планів роботи республіканської, обласних, міських наглядових рад із соціальної і професійної адаптації військовослужбовців;

утворення регіональних центрів професійного навчання і сприяння працевлаштуванню військовослужбовців, що підлягають звільненню;

проведення конференцій з питань обміну досвідом перепідготовки та працевлаштування осіб, звільнених з військової служби;

проведення ярмарків вакансій з метою розв'язання проблем працевлаштування осіб, звільнених з військової служби, у місцях їх компактного проживання;

висвітлення на веб-сайтах заінтересованих органів виконавчої влади інформації про соціальну і професійну адаптацію осіб, які підлягають адаптації до цивільного життя;

забезпечення висвітлення матеріалів з питань професійного навчання та працевлаштування військовослужбовців, що підлягають звільненню у засобах масової інформації;

підготовка матеріалів для проведення циклу телевізійних передач про працевлаштування та професійне навчання військовослужбовців, що підлягають звільненню.

Пункт 2 Контракту про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах [14], який уклали військовослужбовці, містить зобов'язання МО України відповідно до законодавства забезпечити їх безоплатну соціальну і професійну адаптацію в разі звільнення з військової служби у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я.

Наказами Міністра оборони України від 27 листопада 2007 та від 31 лютого 2008 року відповідно затверджено Концепцію кадрової політики в ЗС України [15] та Програму її реалізації [16].

18 листопада 2008 року Міністром оборони України затверджені Порядок і умови направлення на підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації військовослужбовців ЗС України. Згідно з цим Порядком військовослужбовці відповідних категорій (що підлягають звільненню у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я) протягом останнього року перед звільненням з військової служби можуть направлятися на курси перепідготовки за цивільними спеціальностями [17, с.30].

Переважає більшість військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів та за станом здоров'я, в тому числі тих, що мають право на пенсію, є особами працездатного віку з вищою освітою. Безумовно ця категорія вій-

ськовослужбовців потребує з боку держави створення сприятливих умов соціальної і професійної адаптації до цивільного життя та особливого ставлення до них. Але, на мій погляд, це не є досить об'єктивно, тому що адаптації потребує, наприклад, і той, хто віддав батьківщині 15 або 20 років життя, перебуваючи на військовій службі, та звільняється після закінчення строку дії останнього контракту про проходження військової служби у ЗС України.

З цього приводу хотілося би звернути увагу на те, що діюче законодавство передбачає перепідготовку лише військовослужбовців, які звільняються з військової служби у ЗС України, у зв'язку зі скороченням штатів і проведенням організаційних заходів та за станом здоров'я.

Завдяки Державній програмі [12] створена цілісна загальнодержавна система СПАВДЦЖ.

МО України організовує всебічне інформування особового складу щодо можливостей реалізації військовослужбовцями права на соціальну і професійну адаптацію до цивільного життя, організовує направлення військовослужбовців, що планують до звільнення у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів – у разі неможливості їх використання на службі та за станом здоров'я на професійну перепідготовку. Провідне місце в системі СПАВДЦЖ відводиться державному департаменту адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або у відставку, та конверсії колишніх військових об'єктів.

Міністерство праці та соціальної політики України через Державний центр зайнятості за рахунок Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття і видатків із державного бюджету надає матеріальну допомогу і послуги з перепідготовки і працевлаштування звільненим без права на пенсію військовослужбовцям у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів та за станом здоров'я та інформаційні послуги всім звільненим.

Міністерство праці та соціальної політики України здійснює комплекс заходів щодо адаптації військовослужбовців до цивільного життя і реалізації трудового потенціалу військовослужбовців, звільнених без права на пенсію і тих, які звернулися в Державну службу зайнятості за допомогою в працевлаштуванні. Військовослужбовці, які звернулися саме до Державної служби зайнятості, мають можливість отримати інформацію про ситуацію на ринку праці, послуги профорієнтації, можливості перенавчатися або підвищити кваліфікацію. Термін перепідготовки складає залежно від спеціальності від 5 тижнів до 20 місяців.

Міністерство освіти і науки України здійснює ліцензування програм перепідготовки та надає дозволи на її проведення навчальним закладам всіх рівнів акредитації та форм власності, організовує вручення свідоцтва державного зразка про перепідготовку.

Підсистемою системи соціальної адаптації є сукупність Громадських та інших неурядових організа-

цій, установ та закладів, які на підставі укладених угод (договорів) та встановлених Департаментом кадрової політики МО України замовлень організують перепідготовку тих, що плануються до звільнення.

В своїй діяльності центри зайнятості, навчальні заклади, соціальні та державні структури щодо забезпечення професійного навчання військовослужбовців, що потребують соціальної і професійної адаптації, застосовують різноманітні форми і методи профорієнтаційної роботи, які сприяють створенню сприятливих умов СПАВДЦЖ, а саме: психологічні консультації; психодіагностику з використанням комп'ютерних програм і спеціального обладнання; профорієнтацію і профвідбір за престижними на ринку праці спеціальностями; переорієнтацію відповідно до цивільних професій; індивідуальні та групові консультації; психологічний супровід у навчальних закладах; соціально-психологічні тренінги; інтенсивні форми і технології професійної підготовки та перепідготовки (модульне, відкрите навчання).

Спільні дії України і міжнародних організацій дозволяють більш повно створювати умови соціальної і професійної адаптації військовослужбовців ЗС України до цивільного життя [1].

Професійне навчання на курсах для отримання цивільних спеціальностей всіх проектів передбачає обов'язкове вивчення дисципліни "Планування кар'єри та технології працевлаштування", яка передбачає ознайомлення слухачів з основними принципами влаштування на роботу, способами й методами її пошуку, методикою підготовки та проведення співбесіди з роботодавцем, проведення ярмарок вакансій, зустрічей з роботодавцями.

Аналіз офіційних джерел інформації, стосовно існуючих умов СПАВДЦЖ, показує, що більш активно в цій сфері діяльності діють міжнародні проекти. Активність держави з створення сприятливих умов СПАВДЦЖ, здебільше обмежена відсутністю підготовлених службових осіб військових частин, що здатні розв'язувати питання стосовно адаптації військовослужбовців до цивільного життя та браком коштів.

Можливо ще раз підкреслити, що для створення сприятливих умов СПАВДЦЖ необхідна консолідація зусиль всіх, хто опікується долею військовослужбовців, які звільняються в поточному році, або вже звільнились.

Висновки

Таким чином розглянувши зазначене питання, можна зробити висновок, що підходи державної кадрової політики, визначені в Концепції кадрової політики в Збройних Силах [15], передбачають запровадження системи кадрового менеджменту централізованого типу, механізмів управління кар'єрою персоналу, його професійною підготовкою, соціальним забезпеченням, а при звільненні – адаптацією до цивільного життя. Затверджена Концепція кадрової політики визначила основні пріори-

тетні напрями розвитку кадрової політики, стала орієнтиром для вдосконалення нормативно-правової бази, організаційної, наукової, освітньої, та інших видів діяльності органів військового управління у сфері кадрової політики.

Адаптація військовослужбовців до цивільного життя – один із основних напрямків кадрової політики в ЗС України. Це підкреслює важливість даної проблематики на сучасному етапі розвитку професійних Збройних Сил.

В Україні створюються умови, які направлені на забезпечення проходження військовослужбовцями, які звільняються, необхідної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, надання консультаційної, правової і інформаційної підтримки.

Нормативні документи є підґрунтям для створення сприятливих умов соціальної і професійної адаптації військовослужбовців за рахунок держави.

Права військовослужбовців, які підлягають звільненню з військової служби стосовно їх адаптації до цивільного життя у значній мірі можуть ефективно реалізовуватися шляхом виконання Державної програми щодо соціальної і професійної адаптації, а також ефективної співпраці з громадськими і міжнародними організаціями та структурами.

Створена система соціальної і професійної адаптації військовослужбовців направлена на поєднання інтересів держави та особистості осіб, які потребують адаптації, на забезпечення умов для виконання державних гарантій у проведенні соціальної і професійної адаптації військовослужбовців наприкінці служби.

Економічні умови в країні, обмежене фінансування ЗС України під час їх реформування вимагають зміни ставлення службових осіб військових частин до адаптації підлеглих до цивільного життя. Військовослужбовці й зовнішнє соціальне середовище знаходяться в динамічній рівновазі, їх співвідносини змінюються постійно, та відповідно, також постійно повинен здійснюватись процес СПАВДЦЖ. Тому, робота службових осіб військових частин стосовно питань адаптації підпорядкованого особового складу до цивільного життя повинна бути спланованою на протязі всієї їх спільної служби і бути особистісно орієнтованою до кожного військовослужбовця. Це вимога цивілізованого суспільства, вимога сьогодення, правової держави, де поважаються права людини; вимога професіоналізації ЗС України та залучення громадян на військову службу.

Процес адаптації військовослужбовців до цивільного життя – важлива державна справа і вимагає індивідуального підходу до кожного військовослужбовця, який планується до звільнення. Існуюча система СПАВДЦЖ міжвідомча та дієва. Має місце необхідність покращення умов СПАВДЦЖ. А саме:

а) впровадження соціальної і професійної адаптації до цивільного життя для всіх категорій військовослужбовців впродовж всієї їх військової служби;

б) більш широкого застосування принципу індивідуального підходу в кадровій роботі;

в) більшої спрямованості діяльності службових осіб військових частин на забезпечення виконання вимог чинного законодавства України щодо адаптації військовослужбовців, які підлягають звільненню з військової служби; на створення сприятливих умов соціальної і професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя, її ретельному плануванні.

Список літератури

1. Біла книга – 2012: Збройні Сили України. – К.: МО України, 2013. – 76 с. – С. 43-46, 56, 72-73.
2. Військово-політичні вказівки щодо формування та реалізації воєнної політики у Збройних Силах України у 2013 році (Затверджено наказом Міністра оборони України від 17.09.2012 року № 607).
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141 (із змінами та доповненнями).
4. Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=mapower_policy&sub=nmckp.
5. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 лютого 2013 року № 73.
6. Про зайнятість населення: Закон України від 01 березня 1991 року № 803-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 14. – ст. 170 (із змінами).
7. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24 березня 1998 року № 203/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 40-41, ст. 249 (із змінами та доповненнями).
8. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – ст. 190 (із змінами).
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 року № 1533-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – ст. 171 (із змінами).
10. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх

сімей: Закон України від 15 червня 2004 року № 1763-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – ст. 444 (із змінами та доповненнями).

11. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 31. – ст. 2237 (16 серпня).

12. Про затвердження Державної програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби, на період до 2011 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 720 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 37. – ст. 1474 (01 червня).

13. Про схвалення Основних напрямків реалізації державної політики щодо соціальних гарантій військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 року № 226 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 76 (23 квітня).

14. Про Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України: Указ Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 237 (17 грудня) (із змінами).

15. Про затвердження Концепції кадрової політики в Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 27.11.2007 року № 659. – К., 2007.

16. Програма реалізації Концепції кадрової політики в Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 31 лютого 2008 року № 129. – К., 2008.

17. Про затвердження Порядку та умов направлення на підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації військовослужбовців Збройних Сил України, що підлягають звільненню у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я: Наказ Міністра оборони України від 18.10.2008 № 563. – К., 2008.

18. Сасько О.В. Концептуальні засади забезпечення прав і свобод військовослужбовців, особливості їх реалізації в сучасних умовах // Народна армія. – 2010 (2 березня).

19. Словник інішомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт [та ін.] – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка державного службовця. Державна мова і діловодство).

20. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 548-ХІV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – 193 с.

Надійшла до редколегії 14.11.2013

Рецензент: д-р військ. наук, проф. І.О. Кириченко, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

АДАПТАЦІЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ К ГРАЖДАНСКОЙ ЖИЗНИ – ОДНО ИЗ ОСНОВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ УКРАИНЫ

С.В. Горбенко, В.В. Хома, Г.В. Шпанчук, И.И. Смирнов

Проанализировано состояние системы социальной и профессиональной адаптации военнослужащих к гражданской жизни в соответствии с требованиями кадровой политики в Вооруженных Силах Украины.

Ключевые слова: социальная и профессиональная адаптация военнослужащих к гражданской жизни, социальная защита военнослужащих, военная часть, кадровая политика.

ADAPTATION OF RETIRED MILITARY PERSONNEL TO THE CIVILIAN LIFE AS ONE OF THE BRANCHES IN THE DEVELOPMENT OF PERSONNEL POLICY IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE

S.V. Gorbenko, V.V. Homa, G.V. Shpanchuk, I.I. Smirnov

In this article the role of social and professional systems of adaptation for retired military personnel to the civilian life is analyzed according to the requirements to the personnel policy of the Ukrainian Armed Forces.

Keywords: Social and professional adaptation of retired military personnel to the civilian life, social security of military personnel, military unit, personnel policy.